

Н.М. АНТОНЮК,
професор
Академії адвокатури України

О.О. КУРБАЛЬ,
студентка магістратури
(Інститут філології КНУ
ім. Тараса Шевченка)

І.С. САВЕЛЕНКО,
студентка магістратури
(Інститут філології КНУ ім. Тараса Шевченка)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ МЕДИЧНОГО ПРАВА

Ключові слова: *термін, переклад терміну, терміносистема, вторинна терміносистема, ттермінологія медичного права.*

Медичне право – це галузь права, система правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я, медичного страхування та усіх інших відносин, пов'язаних із питаннями організації, оплати та надання медичної допомоги [7].

Використавши досвід професора Н.Р. Нижник [17; 18] щодо з'ясування змісту окремих соціальних явищ, враховуючи методологічні підходи до трактування словосполучення «медичне право», що запропоновані відомим російським фахівцем у галузі права професором С.Г. Стеценком [22] та беручи до уваги доробки вітчизняних авторів щодо сутності цього поняття [13; 16; 20] пропонується таке визначення цього терміна: медичне право – це система правових норм і принципів, якими регулюються суспільні відносини щодо охорони здоров'я населення та здійснення медичної діяльності (медичні правовідносини).

Дещо ширше, розуміє значення терміна «медичне право» В. Флоря. На його думку, медичне право – це сукупність юридичних норм, які регулюють правовідносини між лікарем і медичним закладом, з одного боку, та пацієнтом і його родичами – з іншого, що виникають з приводу надання медичної допомоги та мають за мету попередження лікарських помилок і медичні правовідносини – це виникаючий на основі правових норм зв'язок суб'єктів права, що характеризується наявністю в них певних юридичних прав та обов'язків у сфері медичної діяльності [12, 23] правопорушень, захист медичного персоналу від відповідальності при обґрунтованому ризику і невинному спричиненні шкоди [23, 9].

Дане дослідження засноване на проблематиці взаємодії соціуму та мови в перекладознавчому аспекті. В даний момент терміносистеми є однією з найважливіших

сфер впливу людини на мову. Розуміння термінів будь-якої галузі є важливим фактором формування стосунків індивіду із соціумом, забезпечення можливості стати активним учасником перебігу подій у ньому, і, як наслідок – отримання життєво необхідних благ і безпеки. Особливої уваги на фоні вивчення термінів вузького профілю заслуговують вторинні терміносистеми, оскільки вони мають більш складну структуру, а тому, з метою коректного застосування їх на практиці, потребують детальнішого опрацювання усіх їхніх компонентів. Тому, актуальність даного дослідження зумовлена наступними факторами:

1) соціальним характером терміносистем, зумовленим професійними потребами суспільства;

2) формуванням нових комплексних галузей знань та систем термінів в сучасних умовах розвитку, інтеграції та диференціації наукових галузей знання, глобалізації процесів у сфері;

3) недостатнім теоретико-лінгвістичним осмисленням сучасних тенденцій формування термінологічності мовного знаку у зв'язку з виникненням все більшої кількості терміносистем наукових галузей на межі ХХ–ХХІ ст. у відповідності до проблематики теорії мови – необхідністю вияву взаємодії лінгвістичних та логічних факторів формування терміносистем, а також проблематики дефініцій;

4) незначною кількістю досліджень, присвячених формуванню та функціонуванню вторинних терміносистем у в аспекті перекладознавства.

Мета дослідження – виявлення особливостей системної організації терміносистеми медичного права як вторинної системи юридичної термінології, а також встановлення характеру впливу перекладу на склад, структуру і семантику її компонентів. Відповідно до мети дослідження в роботі ставляться і вирішуються наступні завдання:

1) дослідити фактори формування та функціонування вторинних терміносистем;

2) з'ясувати загальний характер проблематики перекладу компонентів вторинних терміносистем;

3) простежити структуру взаємозв'язку терміносистеми медичного права із юридичною термінологією;

4) визначити ступінь структурної та семантичної наближеності вторинної терміносистеми медичного права до базової терміносистеми юриспруденції.

Об'єктом дослідження виступає терміносистема медичного права як вторинна система юридичної термінології у контексті перекладу. **Предмет** дослідження становлять перекладацький аспект формування та функціонування вторинної терміносистеми права та виявлення специфіки його системної організації та особливостей перекладу термінологічних одиниць.

Дослідження проводилося на базі письмових джерел, і в його ході було опрацьовано словники відповідної тематики, довідкова та наукова література, офіційна документація українською та англійською мовами.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступили наукові концепції вітчизняних та зарубіжних науковців в області теорії права (С.С. Алексєєва [3], М.Й. Байтіна [5], М.А. Власенко [8], Г. Кельзена [12] та ін.), теорії мови, загальної термінології та професійної комунікації (К.Я. Авербуха [2], Д.С. Лотте [15], А.А. Реформатського [19] та ін.), теорії перекладу юридичних текстів (В.І. Карбан [24]) та опрацювання юридичної термінології (Н.М. Антонюк [4]), юридичної лінгвістики (К.В. Данилова, С.В. Дорди [10]). В ході дослідження були використані наступні методи та прийоми:

1) вибірка та структурування (для відбору матеріалу дослідження);

2) компонентний аналіз (для детального дослідження семантики елементів терміносистеми медичного права, як вторинної терміносистеми юриспруденції);

3) зіставний аналіз (для дослідження

вищезазначених елементів у перекладов-знавчому аспекті).

Як вже було зазначено, компоненти термінології медичного права у сукупності становлять вторинну терміносистему, і, з огляду на масштабність впливу даної сфери на життя кожного індивіду, їхня кількість постійно зростає. Важливим фактором є також вивчення структури термінів та їх використання у різних контекстах. Необхідно звернути увагу, що медична термінологія має власну специфіку, серед положень якої присутні наступні факти:

1) в основі багатьох медичних термінів лежать латинські та грецькі корені, що робить їх інтернаціональними;

2) медичні терміни характеризуються такими особливостями як наявність дефініції, максимальна абстрактність, моносемічність, відсутність експресії та емоційного забарвлення, стилістична нейтральність, співвіднесеність зі спеціальними поняттями та сувора логічність [14].

Для впровадження адекватного перекладу терміну будь-якої сфери (і сфери медичного права зокрема) важливо знати особливості його словотвірної та морфологічної структур. Нижче подано основну класифікацію термінів медичного права за будовою.

Відповідно до зазначеної класифікації усі досліджувані терміни було поділено на п'ять груп. До складу першої – входять прості терміни, які складаються з одного слова. Переклад українською таких термінів здійснюється, як правило, двома способами. Перший – це пояснення терміну, (описовий переклад): *abandonment* – відмова (пацієнта) від надання медичних послуг згідно страхового полісу, *admissibility* – відповідність доказів судовим вимогам (у суді); другий – переклад терміну вихідної мови відповідним терміном цільової (буквальний переклад): *affidavit* – афідевіт (письмове свідчення), *bailiff* – бейліф (судовий пристав), *impeachment* – імпічмент (присягнення до відповідальності вищих посадових осіб держави).

Друга група містить терміни, які складаються з двох слів і пишуться разом, окремо, або через дефіс: *liability limits* – рамки відповідальності, *prior-acts* – раніше прийнятий акт, *self-insured* – самострахування.

Багатоконпонентні терміни, які мають у своєму складі три і більше слів, утворюють третю групу даної класифікації: *Physician-owned Insurance Company* – страхова компанія, що належить медпрацівникам, *Risk Retention Group (RRG)* – група стримування ризику.

П'ята група – це група похідних термінів, утворених способом афіксації: *culpability* – причетність (винність).

Основні способи перекладу медичних термінів:

1) транскодування (транскрипція, транслітерація);

2) калькування;

3) описовий переклад;

4) переклад варіантним відповідником;

5) переклад еквівалентом.

Через деякі розбіжності у граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах двох мов дуже часто доводиться при перекладі використовувати різного роду трансформації. Перетворення, що здійснюються у процесі перекладу, поділяються на чотири елементарні типи: 1) перестановка; 2) заміна; 3) додавання; 4) вилучення. Ці види перетворень можуть поєднуватися один з одним, набуваючи при цьому характеру складних, комплексних трансформацій. Дослідивши чотири види трансформацій можна зробити висновки, що через стислість термінів при перекладі на українську мову найчастіше застосовується додавання, а найрідше – вилучення.

Переклад медичних термінів вимагає від перекладача достатнього рівня обізнаності у відповідній галузі знань та чіткого дотримання мовних норм. Найбільш прийнятними для функціонування в термінології медико-правової вважаються ті слова, які визнані більшістю спеціалістів, зрозу-

мілі всім та які відображають суть явища або предмета. Сміслові значення терміна в медицині лише тоді стає загальним надбанням, коли воно зафіксовано за допомо-

гою чіткого терміна, що не припускає різних тлумачень, є простим та однозначним. Те саме стосується і його перекладу.

Список літератури:

1. *Glossary of Legal Terms* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.acog.org/About_ACOG/ACOG_Departments/Junior_Fellows/Glossary_of_Legal_Terms
2. *Авербух К.Я.* Лексические и фразеологические аспекты перевода : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / К.Я. Авербух, О.М. Карпова. – М. : Академия, 2009. – 176 с.
3. *Алексеев С.С.* Теория права / С.С. Алексеев. – М. : БЕК., 1995. – 320 с.
4. *Антонюк Н.М.* Інтерпретація юридичної термінології в контексті іноземномовного перекладу [Електронний ресурс] / Н.М. Антонюк // Вісник Академії адвокатури України. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VAAU/2010_1/text/10anmkip.pdf
5. *Байтин М.И.* Вопросы теории государства и права: актуальные проблемы теории социалистического государства и права : межвузовский научный сборник / М.И. Байтин [и др.]. – Саратов : СГУ, 1983. – 190 с.
6. *Викулина М.А.* Терминология медицинского права / М.А. Викулина // Вестник МГЛУ. Лингвистика. – 2006. – Вып. 493: Когнитивные параметры и коммуникативные стратегии в профессиональном общении. – С. 173–176
7. *Вікіпедія – вільна онлайн-енциклопедія* : Стаття «Медицинское право» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Медицинское_право
8. *Власенко Н.А.* Язык права : монографія / Н.А. Власенко. – Иркутск : ВосточноСибирское книжное изд-во ; Норма-плюс, 1997. – 176 с.
9. *Галич О.* Теорія літератури : підручник для студ. філол. спеціальностей / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильев ; за наук. ред. Олександра Галича. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
10. *Дорда С.В.* Складності перекладу юридичної термінології [Електронний ресурс] / С.В. Дорда // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf
11. *Карацук І.М.* Словообразование английского языка / І.М. Карацук. – М. : Высшая школа, 1977. – 303 с.
12. *Кельзен Г.* Чисте вчення про право і аналітична юриспруденція [перек. з англ. А.А. Краєвського // Російський щорічник теорії права. – СПб, 2011. – № 2. – С. 432–453.
13. *Козуліна С.О.* Особливості викладання дисципліни «Медичне законодавство» / С.О. Козуліна // Досвід впровадження основних засад Болонського процесу в систему вищої медичної (фармацевтичної) освіти : матеріали наук.-метод. конф., 14–15 квітня 2005 р. (Тернопіль, 2005). – С. 136–141.
14. *Кучеренко І.В.* Особливості перекладу медичних термінів [Електронний ресурс] / І.В. Кучеренко, М.М. Адаменко. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kucherenko-iv-adamenko-mm-osoblivosti-perekladu-medichnih-terminiv/>
15. *Лотте Д.С.* Краткие формы научно-технических терминов / Д.С. Лотте. – М. : Наука, 1971. – 84 с.
16. *Москаленко В.Ф.* Правові основи охорони здоров'я / В.Ф. Москаленко, В.М. Пономаренко // Панорама охорони здоров'я населення України / А.В. Підаєв, О.Ф. Возіанов, В.Ф. Москаленко [та ін.]. – К. : Здоров'я, 2003. – С. 128–137.

17. *Нижник Н. Державна влада й демократія / Н. Нижник // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – Т. 1. – С. 11–14.*

18. *Нижник Н. Державне управління в Україні: проблеми і перспективи / Н. Нижник // Вісник УАДУ. – 1996. – № 1. – С. 102–115.*

19. *Реформатский А.А. Введение в языковедение : учеб. для вузов / А.А. Реформатский. – М. : Просвещение. – 1967. – 544 с.*

20. *Рудий В.М. Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні / В.М. Рудий. – К. : Сфера, 2005. – 272 с.*

21. *Сенюта І.Я. Медико-правовий тлумачний словник / І.Я. Сенюта. – Л. : Медицина і право, 2010. – 540 с.*

22. *Стеценко С.Г. Медицинское право : учебник / С.Г. Стеценко. – М. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 572 с.*

23. *Флоря В. Медицинское право как самостоятельная отрасль права / В. Флоря // Медицинское право / Medical Law. – 2004. – № 1 (5). – С. 8–9.*

24. *Черноватий Л.М. Переклад англomовної юридичної літератури : навчальний посіб. / Л.М. Черноватий, В.І. Карабан, Ю.П. Іванко, І.П. Ліпко ; під заг. ред. В.І. Карабана. – 3-тє вид., випр. і допов. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 656 с.*

РЕЗЮМЕ

В статье на основе компонентного и сопоставительного анализов были рассмотрены особенности перевода компонентов терминосистемы медицинского права как вторичной терминосистемы. В ходе исследования был обработан ряд письменных источников, среди которых – словари соответствующей тематики, справочная и научная литература, официальная документация на украинском и английском языках.

SUMMARY

The present paper examines the specific features of the translation of components of medical law system of terms as the secondary system, based on the component and comparative analysis. In the course of research a number of different sources were studied: proper vocabularies, references and science-based literature and official documents in Ukrainian and English.

*Рекомендовано кафедрою
іноземних мов та перекладу*

Подано 01.11.2013.